

УДК 911.9:008:061.1

Зараховський О.Є.

СИСТЕМА ОБ'ЄКТІВ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО: ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

В даній статті досліджено географію поширення системи об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Запропоновано картографічну модель об'єктів Світової спадщини, висвітлено їх сучасний стан. Поглиблено та уточнено знання про систему об'єктів ЮНЕСКО.

Ключові слова: Світова спадщина, об'єкти ЮНЕСКО, історико-культурні об'єкти, природні об'єкти, змішані об'єкти, картографічна модель.

В данной статье исследовано географию распространения системы объектов Всемирного наследия ЮНЕСКО. Предложено картографическую модель объектов Всемирного наследия ЮНЕСКО, освещено их современное состояние. Углубленно и уточнено знание о системе объектов ЮНЕСКО.

Ключевые слова: Всемирное наследие, объекты ЮНЕСКО, историко-культурные объекты, природные объекты, смешанные объекты, картографическая модель.

The geography of distribution of UNESCO's objects has been investigated in this research. The research presents a mapping model of UNESCO's objects and examines their current state. The research deepens and refines knowledge about the system of UNESCO's objects.

Key words: World heritage, UNESCO's objects, cultural objects, natural objects, mixed objects, mapping model.

Постановка проблеми. Складова дослідження історичного аспекту системи об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, в якому розглянуто історію формування та розвиток цієї системи.

Аналіз основних джерел та публікацій. Об'єктам Світової спадщини ЮНЕСКО, як важливим туристичним ресурсам приділялася увага багатьох авторів. Вчені Смаль І.В. [4], Стафійчук В.І. та Малиновська О.Ю. [1], розглядають їх в контексті світових туристично-рекреаційних ресурсів.

Але в їх дослідженні відсутня характеристика системи об'єктів ЮНЕСКО, як окремої категорії світових туристичних ресурсів; відсутнє картографування цих об'єктів. Більш ґрунтовно ця тема висвітлена в роботі Бейдика О.О. «Ресурси світового туризму: поняття, класифікація, картографування» [2], де автор відображає об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО станом на 2005 р. та презентує картографічну модель. Але данні, наведені в цій публікації, вже застарілі і не можуть претендувати на висвітлення сучасного стану структури Світової спадщини, так як ця структура є досить динамічною і змінюється з кожним роком. Тому, географічний аспект системи об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО залишається недостатньо дослідженим.

Метою дослідження є аналіз географії поширення об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО та презентація нової картографічної моделі.

Виклад основного матеріалу. 1. Аналіз структури і географії об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Враховуючи результати 35-ї сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Парижі (Франція) з 19 по 29 червня 2011 р., станом на червень 2011 р. існує наступна загальна кількісно-якісна структура об'єктів Світової спадщини: 725 історико-культурних, 183 природних та 28 змішаних. Загальна кількість об'єктів у 153 країнах – 936 [3].

Європа посідає перше місце в світі за кількістю об'єктів ЮНЕСКО (табл. 1.1). Цей макрорайон концентрує 389 об'єктів з цим статусом. З них: 344 історико-культурних, 38 природних і 7 змішаних. Частка об'єктів ЮНЕСКО, що знаходяться в Європейському макрорайоні від загальної їх кількості становить 41,6% [3]. Отже, лідерами Європейського макрорайону по кількості пам'яток Світової спадщини є: Італія (47), Іспанія (43), Франція (37), Німеччина (36), Великобританія (28) та Росія (24). В даному макрорайоні помітно домінують історико-культурні об'єкти, змішані традиційно займають останнє місце.

За кількістю об'єктів ЮНЕСКО Азійський макрорайон поступається лише Європі (щоправда, вдвічі). Тут знаходиться 236 об'єктів з цим статусом. З них: 191 історико-культурних, 38 природних і 7 змішаних. Частка об'єктів ЮНЕСКО, що знаходяться в Азійському макрорайоні від загальної їх кількості становить 25,3% [3].

За кількістю об'єктів ЮНЕСКО Африканський макрорайон поступається Азійському майже вдвічі. Африка має 122 об'єкти зі списку Світової спадщини. З них: 81 історико-культурних, 36 природних і 5 змішаних. Частка об'єктів ЮНЕСКО, що знаходяться в Африканському макрорайоні від загальної їх кількості становить 13,1% [3]. В Африці не такий помітний дисбаланс між історико-культурними та природними об'єктами, як у макрорайонах, розглянутих вище. Це пояснюється більшою кількістю недоторканих природних комплексів материка.

Південна Америка концентрує 65 об'єктів зі статусом ЮНЕСКО. З них: 43 історико-культурних, 20 природних і 2 змішаних. Частка об'єктів ЮНЕСКО, що знаходяться в Південноамериканському макрорайоні від

загальної їх кількості становить 6,9 %. Даний макрорайон так само, як і Африканський, урівноважує дисбаланс у кількості історико-культурних і природних об'єктів. Але, все одно, перші переважають вдвічі.

Центральноамериканський макрорайон включає в себе 62 об'єкти ЮНЕСКО. З них: 46 історико-культурних, 15 природних і 1 змішаний. Частка об'єктів ЮНЕСКО, що знаходяться в даному макрорайоні від загальної їх кількості становить 6,6% [3]. Кількість країн, в яких зареєстровані дані об'єкти – 15.

Північна Америка представлена в Списку Світової спадщини всього лише двома країнами – США та Канадою. Вони ділять між собою 34 об'єкти ЮНЕСКО. Макрорайон має 14 історико-культурних, 19 природних і 1 змішаний об'єкт. Це – 3,6% від їхньої загальносвітової кількості.

Австралійсько-Океанійський макрорайон займає останнє місце за кількістю об'єктів Світової спадщини. Він концентрує в собі 28 об'єктів ЮНЕСКО. Серед них: 6 історико-культурних, 17 природних та 5 змішаних. Ця кількість відповідає 2,9% від загального списку Світової спадщини [3]. Це – ще один макрорайон (разом з Північноамериканським), в якому прослідковується переважання природних об'єктів над історико-культурними. До того ж, саме в Австралійсько-Океанійському макрорайоні це домінування має найбільш виражений характер (природні об'єкти переважають майже втричі) (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1. Узагальнена кількісно-якісна структура об'єктів Світової спадщини

Макрорайон	Кількість країн, в яких зареєстровані об'єкти Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО	Кількість зареєстрованих об'єктів				Частка від загальної кількості об'єктів (%)
		Культурний тип	Природний тип	Змішаний тип	Всього	
1.Європейський	42	344	38	7	389	41,6
2.Азійський	39	191	38	7	236	25,3
3.Африканський	37	81	36	5	122	13,1
4.Південноамериканський	11	43	20	2	65	6,9
5.Центральноамерикансько-Карибсько-Вест-Індійський	15	46	15	1	62	6,6
6.Північноамериканський	2	14	19	1	34	3,6
7.Австралійсько-Океанійський	7	6	17	5	28	2,9
Всього	153	725	183	28	936	100

Об'єкти Світової спадщини нерівномірно поширені по географічним макрорайонам. Це викликає думки, щодо доцільності урівноваження даної диспропорції.

На карті (рис. 1.1.) не фігурує Антарктичний макрорайон. Тому, підлягає обговоренню номінування природних об'єктів цього регіону на включення до списку Світової спадщини.

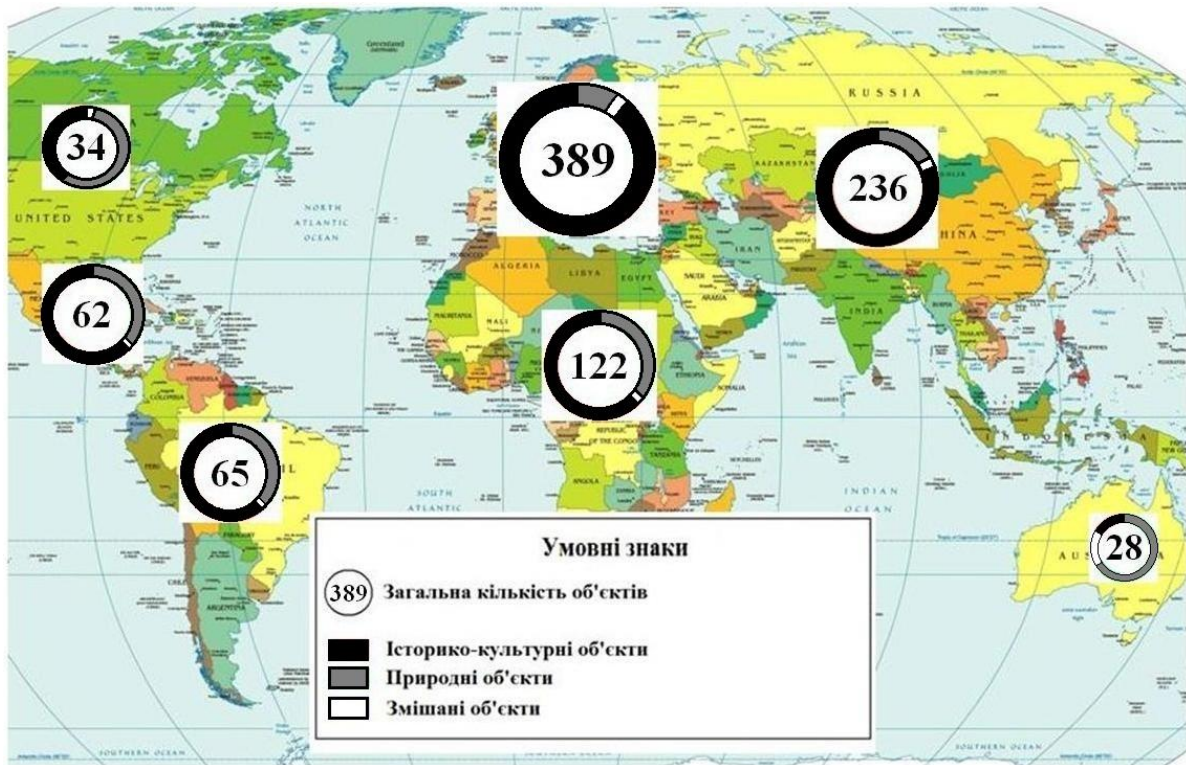

Рис. 1.1. Картографічна модель об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО

Складено та розраховано за даними: 1). <http://whc.unesco.org/> (офіційний сайт Світової спадщини ЮНЕСКО); 2). Бейдик О. О. Ресурси світового туризму: поняття, класифікація, картографування. // Краєзнавство. Географія. Туризм. № 12. – КНУ. – м. Київ. – 2008. – С. 6–12.

2. Аналіз сучасного стану об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Збереження і охорона світових природних та історико-культурних об'єктів – головна задача проекту Світової спадщини. Постійний моніторинг цих об'єктів та аналіз їхнього сучасного стану являються невід'ємними складовими вирішення цього завдання. Тому, враховуючи всі недоліки та невідповідності, порушення норм збереження пам'яток природи і культури світового значення з боку країн-учасниць проекту, був складений спеціальний список «Під загрозою» [3]. В цей список було включено ті об'єкти антропогенного та природного походження, подальше перебування яких в списку Світової спадщини ставиться під сумнів. Ці об'єкти – кандидати на виключення зі списку. Причини включення об'єктів в список «Під загрозою» – це невідповідність їх стану певним вимогам ЮНЕСКО, порушення норм їх збереження, занедбаність та інше.

Наприклад, об'єкт Старе місто Єрусалим та його стіни знаходиться в списку «Під загрозою» через напружену воєнно-політичну ситуацію в регіоні, де він знаходиться (Західний берег річки Йордан) і, пов'язану з цим, реальну загрозу життю туристів [3]. Ускладнює задачу й той факт, що даний об'єкт був включений в список Світового надбання за пропозицією Йорданії (коли Єрусалим належав цій країні), але після війни він відійшов до Ізраїлю. Зараз у списку він до сих пір значиться, як окремий об'єкт (не в складі Ізраїлю) [3]. У багатьох країнах Азії, таких як Афганістан, Ірак, Іран, об'єкти знаходяться під постійною загрозою повного фізичного знищення, через економічну нестабільність та напружену воєнно-політичну обстановку.

Глобальна екологічна криза негативно впливає на природні об'єкти списку. Забруднення довкілля, винищення цінних видів тваринних та рослинних співтовариств – всі ці фактори сприяють поповненню списку «Під загрозою» новими пам'ятками природи. Особливо ця тенденція помітна у ряді африканських держав. ЦАР, Конго, Ефіопія, Кот-Д'Івуар – країни, що можуть втратити безцінні об'єкти природного типу.

Також існує потенційна загроза включення об'єктів до списку «Під загрозою» через порушення буферних зон, що мають захищати дані об'єкти від шкідливих впливів навколишнього техногенного середовища. Порушення даних зон відбувається через їх неконтрольовані забудови. Яскравим прикладом такої проблеми є українські об'єкти ЮНЕСКО – Софійський собор та Києво-Печерська лавра. Через несанкціоновані будівельні роботи в їх буферних зонах, вони можуть потрапити в список «Під загрозою», а якщо не будуть прийняті міри у майбутньому, ці два об'єкти будуть взагалі виключені зі списку Світової спадщини [3]. Подібна ситуація склалась з німецьким об'єктом Дрезденською долиною Ельби. У 2009 році через будівництво Вальдшльосхенського мосту він був позбавлений статусу об'єкта ЮНЕСКО. До нього зі списку був виключений всього один об'єкт – Резерват аравійського Оріксу в 2007 р. (Оман) [3].

Не зважаючи на те, що за всю історію існування списку Світової спадщини з нього було виключено всього два об'єкти, загроза позбавлення статусу ЮНЕСКО існує завжди. Зауваження Комітету Світової спадщини щодо невідповідності нормам охорони і збереження пам'яток культури і природи мають рекомендаційний а не наказовий характер. Тому радикально вплинути на усунення всіх явищ, що загрожують об'єктам ЮНЕСКО, Комітет не має можливості.

Список «Під загрозою» висвітлює сучасний стан рекреаційно-туристських ресурсів світового значення та аналізує тенденції погіршення або покращення ситуації, що з цим пов'язана.

Згідно з результатами 35-ї сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (червень 2011р), в список «Під загрозою» занесено 35 об'єктів.

Африканський макрорайон концентрує у собі найбільшу кількість об'єктів, що можуть бути виключені зі списку Світової спадщини. На

континенті знаходиться найбільша кількість об'єктів ЮНЕСКО природного типу, що знаходяться під загрозою, а саме – 12. Історико-культурних об'єктів в такому становищі менше – 3. Така незадовільна ситуація склалась через ряд причин, але головною з них є соціально-економічна відсталість багатьох країн регіону. ЦАР, Кот-Д'Івуар, Ефіопія, Нігер – одні з найбільш вразливих країн світу [3].

Наступним за кількістю об'єктів, включених у список "Під загрозою", є Азійський макрорайон. Тут переважають історико-культурні пам'ятки, що знаходяться у небезпеці – 11. Природних об'єктів – 1. В даному регіоні знаходиться найбільша кількість об'єктів антропогенного походження світового значення, що можуть втратити статус об'єктів ЮНЕСКО. Головною причиною такого становища є нестабільна воєнно-політична обстановка в багатьох азійських країнах – Афганістан, Іран, Ірак та ін. Також не можна забувати про економічну відсталість, що має місце в цьому регіоні [3].

Південноамериканський макрорайон знаходиться на третьому місці за кількістю таких об'єктів. 3 історико-культурних та 1 природний об'єкти можуть покинути список Світової спадщини, якщо уряди країн цього регіону не проведуть серйозних заходів, щодо покращення становища в цій сфері [3].

Найменш небезпечна обстановка склалась в Центральноамерикансько-Карибсько-Вест-Індійському (2 природних), та Європейському (1 історико-культурний) макрорайонах [3].

В Північноамериканському та Австралійсько-Океанійському макрорайонах такі об'єкти майже відсутні (за виключенням одного природного об'єкту у США). Це пояснюється ефективною політикою захисту та збереження рекреаційно-туристських ресурсів у високорозвинених країнах Канади, США та Австралії. Масові туристичні потоки (великі прибутки від туристичної сфери), високий рівень соціально-економічного розвитку, стабільна політична обстановка та досконала нормативно-правова база – все це фактори, що створюють міцне підґрунтя для безпечного існування і розширення структури об'єктів Світової спадщини Північноамериканського та Австралійсько-Океанійському макрорайонах [3].

Отже, можна сказати, що загальна картина сучасного стану рекреаційно-туристських ресурсів світового значення (об'єктів ЮНЕСКО), більше позитивна, ніж негативна. З усієї кількості об'єктів списку Світової спадщини, об'єкти, що знаходяться у списку «Під загрозою» становлять лише 3,7%. Варто підкреслити та наголосити на тому, що за всю історію існування списку (33 роки) з нього було виключено всього лише 2 об'єкти. Тобто, спостерігається лише позитивний приріст списку [3].

Варто також додати, що така тенденція стосується лише тих пам'яток природного та антропогенного походження, яким пощастило отримати від ЮНЕСКО цей найвищий статус. Але поряд з ними існує велика кількість рекреаційно-туристських ресурсів, що можуть відповідати

природним та культурним критеріям ЮНЕСКО, та за багатьма причинами не можуть потрапити до списку. Через шкідливі впливи навколишнього техногенного середовища, відсталість соціально-економічного розвитку, недбале поводження вони втрачають цю можливість. Це загрожує людству втратою “невідомих” найцінніших витворів людського генія та природних сил. Тому охорона, збереження та підготовка цих ресурсів до набуття статусу об’єкта Світової спадщини ЮНЕСКО – це діло честі та престижу кожної держави.

Висновки. Таким чином, проблема географічного висвітлення системи об’єктів Світової спадщини ЮНЕСКО потребує подальших досліджень в картографічному аспекті.

1. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія. Навчальний посібник. — К. : Альтерпрес, 2009. — 427 с.
2. Бейдик О. О. Ресурси світового туризму: поняття, класифікація, картографування / О.О. Бейдик // Краєзнавство. Географія. Туризм. — 2008. — №12. — С. 6–12.
3. Список Світової спадщини ЮНЕСКО [електронний ресурс]: офіційний сайт Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО / UNESCO World Heritage Centre. — Електронні дані [1 файл]. — 2011. - Режим доступу: <http://whc.unesco.org/en/list>, вільний. — Назва з екрану.
4. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. Навчальний посібник. — Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. — 336 с.